

Alaborska, Paula

Muzeum Farmacji w nowej siedzibie

Almanach Muzealny 6, 329-334

2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM FARMACJI W NOWEJ SIEDZIBIE

Muzeum Farmacji im. mgr Antoniny Leśniewskiej powstało w 1985 r. z inicjatywy prezesa Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego dra Kazimierza Radeckiego. Sponsorem placówki zostało Przedsiębiorstwo Zaopatrzenia Farmaceutycznego „CEFARM”, a pierwszym kustoszem dr Teodor Kikta. Na siedzibę Muzeum przeznaczono lokal w neogotyckiej kamienicy przy ul. Marszałkowskiej 72, gdzie od 1933 r. mieściła się apteka mgr Antoniny Leśniewskiej¹. Właścicielka tej nieistniejącej już apteki utuchomiła w Petersburgu pierwszą żeńską aptekę i zorganizowała kursy farmaceutyczne dla kobiet. Pokonując ograniczenia społeczne i ideologiczne tamtych czasów, zyskała uznanie i szacunek męskiego środowiska farmaceutycznego, przez co ułatwiła dostęp do tej dziedziny nauki kolejnym pokoleniom kobiet. Jej patriotyzm, osiągnięcia i postawa społeczna zdecydowały, że mgr Antonina Leśniewska została patronką nowo otwartego Muzeum. W siedzibie przy ul. Marszałkowskiej placówka zajęła trzy pokoje na pierwszym piętrze kamienicy. Mimo skromnej przestrzeni Muzeum zostało ulokowane w bardzo dogodnym punkcie miasta².

W 1994 r. nowym kustoszem została mgr farm. Grażyna Sokólska-Miłośńska, która po dwóch latach urzędowania spotkała się z koniecznością przeniesienia Muzeum do innej siedziby. W 1996 r. kamienica, w której mieściła się placówka, została sprzedana i poddana generalnemu remontowi. Muzeum przeniesiono do budynku, należącego do sponsora - firmy „CEFARM”, przy ul. Skierniewickiej 16/20. Lokalizacja nowej siedziby nie była korzystna, jednak poprawiły się warunki ekspozycyjne. Muzeum zajęło powierzchnię 160 m², tj. cztery sale wystawowe obejmujące: izbę ekspedycyjną, izbę recepturową, zielarnię, archiwum i bibliotekę.

W 1995 r. stanowisko kustosa Muzeum Farmacji objęła zajmująca się historią farmacji dr Iwona Arabas, równolegle pracownik Instytutu Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk. Pod jej kierownictwem Muzeum zaczęło się intensywnie rozwijać. Zorganizowane zostały pierwsze wystawy czasowe, wykłady i sesje naukowe. Po około sześciu latach działalności nad Muzeum zawisła jednak groźba zamknięcia z powodu zmian w struk-

¹ A. Zduńska, *Otwarcie Muzeum Farmacji w Warszawie*, „Farmacja Polska” 1985, nr 41, s. 417-420.

² I. Arabas, A. Chodkowska, *Nieprzetartym szlakiem*, tamże 2000, nr 56, s. 573-583.

turach „CEFARM-u”. Pod skrzydłami tego przedsiębiorstwa placówka przetrwała około 15 lat³.

W 2002 r., po dwóch latach intensywnych starań, Muzeum Farmacji zostało przejęte przez Muzeum Historyczne m. st. Warszawy jako jeden z jego oddziałów (Muzeum Farmacji im. mgr Antoniny Leśniewskiej Oddział Muzeum Historycznego m.st. Warszawy). W 2006 r. siedziba placówki została przeniesiona na warszawskie Stare Miasto, na ul. Piwną 31/33, gdzie znajduje się do dziś w lokalu o powierzchni ok. 140 m². Korzystna lokalizacja i ciekawe, zabytkowe, wnętrza zapewniają dobrą frekwencję i większe zainteresowanie działalnością Muzeum mieszkańców miasta i turystów. W Muzeum działa sklepik z publikacjami z zakresu historii farmacji. Organizowane są nowe wystawy czasowe, konferencje, wykłady i spotkania naukowe. Muzeum uczestniczy w „Nocy Muzeów” i innych imprezach kulturalnych organizowanych w mieście. Stale wzrasta również liczba zwiedzających⁴.

Ze względu na powiększające się zbiory placówka boryka się z brakiem wystarczająco dużych i dostępnych pomieszczeń magazynowych. Istnieje jednak możliwość poprawy obecnej sytuacji, bowiem Muzeum Historyczne m. st. Warszawy wynajęło w 2007 r. piwnice bezpośrednio przylegające do Muzeum Farmacji i aktualnie trwają starania o dotacje na ich remont. Jeśli dojdzie to do skutku, Muzeum zyska poza powierzchniami magazynowymi również nowe pomieszczenia ekspozycyjne oraz salę przeznaczoną na konferencje i wykłady. Z planami tymi związane są ogromne nadzieje, ponieważ z pewnością poprawiłoby to warunki pracy i otworzyło nowe możliwości wystawiennicze. Powiększenie powierzchni zlikwidowałoby również trudności z brakiem miejsc siedzących podczas konferencji i wykładów.

Obecnie ekspozycja stała Muzeum Farmacji zajmuje trzy sale wystawowe. W pierwszym pomieszczeniu, które posiada okna wychodzące na ul. Piwną, znajdują się meble stanowiące oryginalne wyposażenie izby ekspedycyjnej (tzw. pierwszy stół apteczny) oraz izby recepturowej (tzw. drugi stół apteczny, laboratorium). Meble pochodzą z 1929 r., z apteki prowizora Marcina Olechowskiego funkcjonującej w Wołominie w dwudziestolecu międzywojennym. W sali tej znajdują się również meble i zegar z gabinetu znanego warszawskiego farmaceuty mgr. Bukowskiego oraz zbiór szkła aptecznego, jak również kolekcja odczynników laboratoryjnych, menzurki, infuzorki i ściskacze do korków. W gablotach pierwszego stołu aptecznego wyeksponowane są dawne opakowania po lekach polskich firm farmaceutycznych.

Do stałej ekspozycji należy również wyposażenie, znajdującej się pomiędzy salami zielarni, w której prezentowane są puszkki na lecznicze substancje roślinne, gilotyna do cięcia ziół, naczynia miedziane służące do przygotowywania odwarów i naparów oraz młynek do substancji leczniczych i zbiór moździerzy⁵.

³ I. Arabas, *Muzeum Farmacji im. Mgr Antoniny Leśniewskiej – Oddział Muzeum Historycznego m.st. Warszawy – historia i zbiory*, w: „Almanach Muzealny” IV: 2003, ss. 320 i 321.

⁴ I. Arabas, *Muzeum Farmacji na Piwnej*, „Manager Apteki”, nr 2, 2006, s. 24-26.

⁵ P. Alaborska, *Urok starych aptek*, tamże, 2008, nr 3, s. 75 i 76.

Muzeum Farmacji

im. mgr Antoniny Leśniewskiej

ODDZIAŁ MUZEUM HISTORYCZNEGO M. ST. WARSZAWY

1. Logo Muzeum Farmacji

2. Szyld Muzeum przy
ul. Piwnej 31/33

3. Izba apteczna z okresu dwudziestolecia międzywojennego

Na ścianie w przejściu pomiędzy salami umieszczone są plansze z informacjami biograficznymi dotyczącymi patronki Muzeum mgr Antoniny Leśniewskiej. Plansze przedstawiają pierwszą żeńską aptekę założoną przez patronkę w Petersburgu oraz aptekę uruchomioną później na ul. Marszałkowskiej w Warszawie. Znajdują się również na nich wzmianki na temat zapoczątkowanych przez Antoninę Leśniewską kursów farmaceutycznych dla kobiet. Tablice przedstawiają także zdjęcia oraz karty z pamiętnika patronki pt. *Nieprzetartym szlakiem* z 1901 r.⁶

Kolejna sala, prezentuje zbiór naczyń i utensyliów aptecznych, w tym wydobytych przez archeologów podczas wykopalisk na terenie tzw. apteki królewskiej funkcjonującej od 1602 r. na Zamku Królewskim w Warszawie⁷. We wnętrzu wyeksponowane jest również szkło apteczne, wśród którego znajdują się cenne puszkki ze znakami alchemicznymi, naczynia kryształowe, szkło warstwowe barwione rozalinem, butle kobaltowe, puszkki drewniane i fajansowe majoliki. Uwagę przyciągają utensylia apteczne, a wśród nich: odważniki aptekarskie, pigulnica, moździerz, wagi i urządzenia laboratoryjne, jak destylator i perkolator. W sali umieszczone są też archiwalia reprezentowane przez polskie farmakopee, poczynając od pierwszej z 1817 r., liczne manualy farmaceutyczne, jak również dawne czasopisma i dokumenty aptekarskie. W pomieszczeniu znajduje się także gablota z różnego rodzaju przyrządami medycznymi, (m.in. bańki lekarskie), oraz zbiór leków warszawskich firm farmaceutycznych takich jak „Motor” i „Spiess i Syn”. Ponadto wyeksponowany jest też zbiór reklam z okresu międzywojennego.

W ostatniej sali umieszczono unikatową wystawę poświęconą farmacji japońskiej pt. *Apteczki i leki japońskich wędrownych aptekarzy*. Ekspozycja ta pokazuje specyficzny system dystrybucji leków przez wędrownych aptekarzy, który wykształcił się w Japonii pod koniec XVII w. i funkcjonuje w tym kraju do dnia dzisiejszego. Wystawa prezentuje m. in. apteczki japońskie, stare dokumenty oraz składniki leków pochodzenia roślinnego i zwierzęcego. Ekspozycję tę otwarto we wrześniu 1998 r. jeszcze w starej siedzibie na ul. Skierniewickiej jako pierwszą wystawą czasową powstałą pod kierownictwem dr Iwony Arabas. Z powodu dużego zainteresowania, jakie wzbudziła nie tylko w środowisku farmaceutycznym, z czasowej stała się stałym elementem ekspozycji i nadal budzi zaciekawienie⁸. Ekspozycja ta powstała w wyniku współpracy dr Iwony Arabas z Konan Women's University w Kobe, z dr Kaisuke Yoneda z Wydziału Nauk Farmaceutycznych Uniwersytetu w Osace oraz Sankougan Kusuri Siryoukan. Ekspozycje prezentowane na wystawie zostały przekazane w darze Muzeum Farmacji przez japońską rodzinę Kashimoto z Osaki⁹.

Poza salami ekspozycyjnymi w Muzeum znajduje się pomieszczenie, w którym zebrane są bogate zbiory biblioteczne i archiwalne związane

⁶ I. Arabas, *Muzeum Farmacji na Piwnej*, tamże, 2006, nr 2, s. 24-26.

⁷ Tamże, *Apteka Królewska w Warszawie*, tamże, 2006, nr 3, s. 70-71.

⁸ P. Alaborska, *Farmacja po japońsku*, „Moda na farmację”, 2007, nr 5, s. 22-23.

⁹ I. Arabas, *Farmaceutyczne japonica w Warszawie*, „Manager Apteki”, 2007, nr 2, s. 72-73.

4. Ekspozycja „Apteczki i leki japońskich aptekarzy wędrownych”

z dziejami aptekarstwa. Zbiory obejmują książki, dokumenty, akta, sygnatury apteczne, ulotki informacyjne i reklamowe, dawne czasopisma farmaceutyczne i medyczne.

Muzeum Farmacji organizuje wystawy czasowe, które cieszą się dużym zainteresowaniem (patrz: kalendarium wystaw). Relacje z wernisaży są przedstawiane na łamach czasopism zajmujących się tematyką farmaceutyczną, jak np. „Panacea”, „Manager Apteki”, „Farmacja Polska”. W periodykach tych publikowane są ponadto artykuły pracowników Muzeum na temat historii farmacji i eksponatów, a także wydarzeń muzealnych. Publikacje te mają na celu popularyzację Muzeum Farmacji i przybliżanie czytelnikom historii tej bogatej dziejowo dziedziny nauki.

Muzeum Farmacji prowadzi szeroko zakrojoną działalność oświatową. W placówce organizowane są zajęcia edukacyjne dla grup zorganizowanych. Dla zwiedzających w wieku przedszkolnym i z pierwszych klas szkół podstawowych prowadzone są zajęcia, podczas których dzieci angażowane są w czytanie wierszyków o roślinach leczniczych a także, uczą się je rozróżniać na podstawie zdjęć prezentacji multimedialnej i zasuszonych okazów. Następnie wspólnie rozwiązują krzyżówkę sprawdzającą zdobytą w Muzeum wiedzę.

Dla grup młodzieży doc. dr hab. Iwona Arabas prowadzi lekcje muzealne, np. „Historia używania narkotyków i zapobiegania narkomanii w Polsce”, „Apteka – pierwszym laboratorium chemicznym”. Poza standardowymi lekcjami, wyświetlane są również filmy o historii farmacji, jak np. „W tyglu starych aptek”, „Kolebka aptekarstwa”, „Godła polskich aptek”. Po emisji filmów rozwiązywane są krzyżówki, których hasła odnoszą się do wiedzy w nich zawartej.

Wykłady z zakresu historii farmacji doc. dr hab. Iwony Arabas prowadzone są zarówno dla studentów wyższych uczelni, jak i słuchaczy Uniwersytetu

Trzeciego Wieku. Ponadto w Muzeum organizowane są wykłady dla Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego, a także dla innych grup odwiedzających placówkę. W Muzeum odbywają się również wykłady, sympozja, seminaria, konferencje i promocje książek.

Muzeum Farmacji jest też miejscem spotkań farmaceutów i lekarzy. Cyklicznie gościmy członków Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego i Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego

Duże zainteresowanie środowiska farmaceutycznego wzbudziły sesja naukowa zorganizowane przez Muzeum z okazji dwudziestolecia placówki pt. „Wczoraj, dziś i jutro muzealnictwa farmaceutycznego” (19.01.2005) oraz rozpoczęty cykl konferencji „Farmaceuci dla Warszawy” (10.04.2008) (patrz: Kronika Muzealna 2003-2008).

Paula Alaborska

POWSTAJE MUZEUM WARSZAWSKIEJ PRAGI

Początki

Zainteresowanie dziedzictwem prawobrzeżnej Warszawy niejednokrotnie przywodziło na myśl utworzenie muzeum chroniącego klimat, ocalale zabytki oraz pamięć o bogactwie historycznym tego terenu. Warto tu przypomnieć choćby działania podejmowane w latach 70. przez Teresę Wyderkową (badaczkę dziejów Pragi) czy starania Towarzystwa Przyjaciół Pragi z lat 90. XX w. Jednak dopiero wiek XXI przyniósł możliwość realizacji tego zamysłu w postaci nowego oddziału Muzeum Historycznego m.st. Warszawy. Bezpośrednim impulsem stały się rozmowy pomiędzy miejskim Biurem Kultury a dyrekcją Muzeum Historycznego, dotyczące szansy zaadaptowania na cele muzealne zabytkowych obiektów przy ul. Targowej 50/52 i tym samym rewitalizacji degradującej się, cennej pod względem historycznym zabudowy.

W czerwcu 2005 r. pierwszą opinię w tym zakresie wydał (na prośbę dyrekcji MHW) Karol Móravski, historyk i varsavianista, od wielu lat kierujący oddziałem MHW - Muzeum Woli. Stwierdził wówczas: „Prawobrzeżna Warszawa - Praga z pewnością zasługuje na zorganizowanie placówki zajmującej się gromadzeniem pamiątek i dokumentów z prawie tysiącletniej historii osadnictwa na tym terenie. [...] A czas jest po temu najwyższy, jeśli nie ostatni, jeśli weźmiemy pod uwagę walory historyczno-obyczajowo-dokumentacyjne w zderzeniu z postępującym rozwojem budownictwa i daleko idącą wtórną urbanizacją tej części Warszawy”.